

KS. STANISŁAW BISTA

KOMPETENCJE SĘDZIEGO INSTRUKTORA
W PROCESIE MAŁŻEŃSKIM

WSTĘP

Pragnę zadedykować niniejszy artykuł mojemu mistrzowi w kanonistycznym rzemiośle śp. Ks. Prof. Dr hab. Józefowi Rybczykowi, wieloletniemu Dziekanowi Wydziału Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego - wybitnemu kaniście i dobremu kapłanowi, jakże życzliwemu dla wszystkich swoich studentów, który na II Ogólnopolskim Sympozjum Pracowników Sądów Kościelnych był jednym z najbardziej aktywnych jego uczestników, a rok temu odszedł do wieczności. Niech Ojciec Światłości przyjmie go do grona swoich wybranych.

Zakres materii prawnej, która ma być przedmiotem artykułu, określa jego temat, sformułowany przez Organizatorów III z kolei Sympozjum pt. "Kompetencje sędziego instruktora w procesie małżeńskim". Tak ujęty temat precyzuje niejako z góry tok myślowy referatu. Dlatego złożą się nań: po pierwsze, określenie samego urzędu sędziego instruktora; po drugie, przedstawienie jego kompetencji w procesie małżeńskim.

I. URZĄD SĘDZIEGO INSTRUKTORA

Prawny kształt urzędu sędziego instruktora jest wynikiem długiej ewolucji. Urząd ten - ogólnie rzecz biorąc - wywodzi się z instytucji sędziego delegowanego¹. Wskazują na to źródła, które Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r.² cytuje przy kanonach, dotyczących sędziego instruktora³. Zaśługą KPK 1917 jest to, że określił on po raz pierwszy prawne zręby tego urzędu⁴. Promulgowany w 1983 r. przez Jana Pawła II nowy Kodeks Prawa Kanonicznego⁵ doprecyzował te prawne zręby⁶. Dlatego też stanowi on ostatni przejaw wspomnianej ewolucji urzędu sędziego instruktora.

Nazewnictwo używane na określenie omawianego urzędu nie jest jednolite. KPK 1917 r. stosował dwie nazwy dla określenia urzędu sędziego instruktora, tj. "audytor" /"auditor"/ i "instruktor procesu" /"instructor actorum"/⁷. Użycie w tekście KPK 1917 r. spójnika "seu" /albo/⁸ oraz hasła, zamieszczone w indeksie analityczno-alfabetycznym tego kodeksu: "auditores" i "instructores vide auditores"⁹, wskazują na to, że nazwy te dotyczą jednego i tego samego pracownika sądu kościelnego i mogą być zamiennie stosowane.

To samo nazewnictwo i zamienny sposób jego stosowania przyjęła instrukcja Kongregacji Sakramentów, promulgowana dekretem "Provida Mater Ecclesia" z 15 VIII 1936 r., która stała się podstawową wytyczną dla trybunałów diecezjalnych w sprawach o nieważność małżeństwa¹⁰. Instrukcja - inaczej niż KPK 1917 - preferuje jednak zdecydowanie nazwę "instruktor"¹¹. Dotyczy to IX tytułu instrukcji poświęconej dowodom, których zebranie jest jedną z najważniejszych kompetencji sędziego instruktora¹².

KPK 1983 nie podtrzymuje tego podwójnego nazewnictwa na oznaczenie urzędu sędziego instruktora, zachowując jedynie nazwę "audytor" /"auditor"/¹³. Nazwę "instruktor" /"instructor"/ natomiast KPK 1983 rezerwuje dla prowadzącego na zlecenie biskupa diecezjalnego instrukcję procesu o dyspensę od małżeństwa zawartego, a niedopełnionego¹⁴.

Wydaje się, że opcja dokonana przez KPK 1983 nie jest szczęśliwa, ponieważ nazwa "instruktor procesu" - a ściślej mówiąc "instruktor akt procesu" /"instructor actorum"/ - przyjęta przez KPK 1917, a następnie preferowana przez Instrukcję "Provida Mater Ecclesia", bardziej odpowiada istocie i kompetencjom tego urzędu aniżeli nazwa "audytor". Ponadto nazwa ta nie jest pozbawiona wieloznaczności. KPK 1983 stosuje ją bowiem również na oznaczenie urzędu sędziego Roty Rzymskiej, który jest urzędem ze względu na swą istotę i zakres uprawnień zupełnie różnym od urzędu sędziego instruktora w procesie małżeńskim¹⁵. Ponadto nazwa ta jest użyta w KPK 1983 jeszcze jeden raz i to w zupełnie innym kontekście, a mianowicie w księdze IV o zadaniu nauczycielskim Kościoła na oznaczenie "słuchaczy nauki chrześci-

jańskiej"¹⁶ /"auditores doctrinae christianae"/¹⁷. Wspomniana wieloznaczność nie sprzyja jednolitości terminologicznej nowej kodyfikacji prawa kościelnego. Dlatego - nawiązując do ustalonego przez organizatorów Sympozjum tytułu referatu - będę używał w dalszym ciągu wyłącznie nazwy "sędzia instruktor". Nazwa ta zresztą zdobywa sobie powoli prawo obywatelstwa nie tylko w literaturze kanonistycznej, ale również w przekładach KPK 1983 na języki narodowe¹⁸.

Jako urzędnik trybunału /"minister tribunalis"/¹⁹ sędzia instruktor piastuje urząd kościelny, którego zadanie określa prawo kościelne. Zadanie to polega na zebraniu dowodów - zgodnie z poleceniem sędziego jednoosobowego lub przewodniczącego trybunału kolegiального prowadzącego proces - i przekazanie ich następnie sędziemu²⁰. Oznacza to, że do istoty urzędu sędziego instruktora należy jedynie udział w rozpoznaniu sprawy /"disceptatio causae"/, a nie w jej rozstrzygnięciu /"definitio causae"/²¹. Sędzia instruktor bowiem tylko wówczas uczestniczy w rozstrzygnięciu sprawy, tj. w wydaniu wyroku w procesie małżeńskim, jeżeli równocześnie należy do trybunału kolegiального prowadzącego proces, czyli piastuje urząd sędziego diecezjalnego²².

Dlatego sędzia instruktor jest z istoty swej sędzią pomocniczym, którego zadaniem jest przygotowanie sprawy do wyrokowania przez spełnienie zleconych mu czynności procesowych²³. Przysługująca mu władza sądownicza ma charakter władzy delegowanej, która zgodnie z zasadą zawartą w KPK 1983 polega na "dokonaniu aktów przygotowawczych jakiegoś dekretu lub wyroku"²⁴.

Posiadanie przez sędziego instruktora władzy sądowniczej delegowanej w niczym nie przekreśla faktu, że piastuje on urząd kościelny. Wynika to z podanego już opisu zadania sędziego instruktora, zawartego w KPK 1983. Zadanie to jest jednym z zadań właściwych urzędowi kościelnemu, ponieważ służy ono realizacji celu duchowego²⁵. Zważyć jednak trzeba fakt, że urząd sędziego instruktora może być powierzony nie tylko na stałe. Dlatego sędzia instruktor wyznaczony jedynie do konkretnej sprawy nie piastuje z tej racji urzędu kościelnego. Urząd kościelny bowiem - według jego definicji podanej w KPK 1983 - jest "zadaniem ustanowionym

na stałe" /"munus stabiliter constitutum"/²⁶. Temu wymogowi czyni zadość tylko funkcja sędziego instruktora powierzona przez biskupa diecezjalnego określonej osobie na stałe. Kwestia ta związana jest bezpośrednio ze sposobem dobierania sędziów instruktorów.

KPK 1983 modyfikuje sposób dobierania sędziów instruktorów. Modyfikacja polega na tym, że KPK 1983 już nie zaleca - jak to czynił KPK 1917 - dobierania sędziów instruktorów spośród sędziów diecezjalnych. KPK 1983 opuszcza bowiem zalecenie swojego poprzednika, że sędziego instruktora należy wyznaczyć spośród tych właśnie sędziów, o ile to jest możliwe /"in quantum fieri potest"/²⁷.

Ta modyfikacja posiada duże znaczenie dla określenia przymiotów, jakie według przepisów KPK 1983 biskup diecezjalny powinien uwzględnić przy wyborze sędziów instruktorów. Zachowując w pełni prawo pełnienia tej funkcji przez sędziów diecezjalnych, nowy KPK postanawia, że biskup diecezjalny może zatwierdzić do sprawowania urzędu sędziego instruktora duchownych lub świeckich, którzy odznaczają się dobrymi obyczajami, roztropnością i wiedzą. Oznacza to, że urząd sędziego instruktora - w przeciwieństwie do urzędu sędziego diecezjalnego - mogą pełnić osoby, które nie posiadają żadnego stopnia akademickiego z prawa kanonicznego, tj. doktoratu lub przynajmniej licencjatu²⁸.

Następną nowością, w stosunku do KPK 1917, wprowadzoną przez KPK 1983 jest możliwość pełnienia tego urzędu nie tylko przez kapłanów. Może go bowiem piastować zarówno diakon czy to zmierzający do kapłaństwa czy to stały, nie tylko mężczyzna, ale i kobieta, ponieważ KPK 1983 mówi o świeckich, nie czyniąc żadnej wzmianki, czy chodzi o mężczyzn czy o kobiety²⁹. Ten przepis jest jednym z wymownych przykładów promocji świeckich - w tym również dowartościowania pozycji kobiety - w Kościele przez nową kodyfikację prawa kanonicznego, podobnie jak przepis dotyczący możliwości powierzenia świeckim urzędowi sędziego diecezjalnego³⁰ i kanclerza Kurii diecezjalnej³¹. Poprzednia kodyfikacja takiej możliwości nie dopuszczała. Sędzią instruktorem, sędzią synodalnym lub prosynodalnym oraz kanclerzem mógł wówczas być tylko i wyłącznie kapłan³².

KPK 1983 - w przeciwieństwie do swojego poprzednika - nie zawiera żadnej normy prawnej dotyczącej odwoływania sędziego instruktora. KPK 1917 bowiem postanawiał, że może on być usunięty w każdym stadium procesu przez tego, który go wyznaczył, ale pod warunkiem, że zachodzi słuszna przyczyna i bez uszczerbku dla dobra stron³³. Dlatego należy w tej materii zachować przepis KPK 1983 dotyczący usunięcia sędziów. Zgodnie z tym przepisem bowiem nie tylko wikariusz sądowy i pomocniczy wikariusz sądowy, ale również i pozostali sędziowie mogą być usunięci, ale jedynie wówczas, gdy zachodzi prawnie uznana i poważna przyczyna³⁴. Przepis ten ogranicza w znacznym stopniu możliwość odwołania sędziego instruktora i tym samym zabezpiecza dobrze pojęte prawa stron procesowych.

Trzecia wreszcie zmiana, jaką wprowadził KPK 1983, dotyczy sposobu wyznaczania sędziego instruktora dla poszczególnych procesów. KPK 1917 przewidywał bowiem, że Ordynariusz mógł ustanowić jednego lub kilku sędziów instruktorów czy to na stałe czy dla poszczególnych spraw³⁵. Sędzia natomiast, czy to jednoosobowy czy jako przewodniczący trybunału, mógł wyznaczać sędziego instruktora tylko dla sprawy, którą sam rozpoznawał i to pod warunkiem, że ordynariusz inaczej nie zarządził³⁶. KPK 1983 natomiast pozostawia w tym względzie całkowitą swobodę sędziemu jednoosobowemu lub prezesowi trybunału kolegiального. Może on bowiem swobodnie wyznaczyć sędziego instruktora dla przeprowadzenia instrukcji procesu albo spośród sędziów trybunału, albo spośród osób zatwierdzonych przez biskupa diecezjalnego do pełnienia tej funkcji³⁷. Swoboda wyznaczenia sędziego instruktora może być jednak w praktyce ograniczona, jeżeli biskup diecezjalny powoła osobno sędziego instruktora i ustanowi go etatowym pracownikiem sądu diecezjalnego, zlecając mu prowadzenie instrukcji procesów rozpatrywanych przez ten sąd³⁸. Ustanowienie stałego sędziego instruktora wszakże nie znosi uprawnień sędziego prowadzącego proces do wyznaczenia instruktora spośród sędziów diecezjalnych, ponieważ jest to uprawnienie przyznane mu wyraźnie przez prawodawcę kościelnego³⁹.

KPK 1983 - podobnie jak KPK 1917 - nigdzie nie mówi o obowiązku powołania sędziego instruktora. Dlatego jest ono

fakultatywne, tj. pozostawione do uznania biskupa lub sędziego prowadzącego proces⁴⁰. Zazwyczaj jednak powołuje się go, ponieważ urząd ten służy dobru samego sądu diecezjalnego i dobru stron procesowych. Gwarantuje on bowiem bardziej sprawne przeprowadzenie spraw i bardziej obiektywne ich rozstrzygnięcie. Dotyczy to zwłaszcza sądów jednoosobowych, gdyż sędzia jednoosobowy jest zbyt obciążony pracą i bardziej niż trybunał kolegiálny narażony na niebezpieczeństwo subiektywizmu przy wyrokowaniu⁴¹.

Z tych właśnie względów KPK 1983 wprowadza jeden wyjątek od wspomnianej zasady fakultatywnego powoływania sędziego instruktora, a mianowicie postanawia, że w trybunale pierwszego stopnia, w którym nie da się ustanowić kolegium sędziów, sędzia jednoosobowy - ustanowiony za zgodą Konferencji Episkopatu przez biskupa diecezjalnego na czas trwania tej niemożliwości - powinien dobrać sobie sędziego instruktora wszędzie tam, gdzie to jest możliwe⁴². Z tekstu tego przepisu wynika, że KPK 1983 jako regułę przewiduje obowiązek dobrania sędziego instruktora przez sędziego jednoosobowego.

Dlatego przepis ten równocześnie odsłania myśl prawodawcy kościelnego odnośnie do samego urzędu sędziego instruktora i jego roli w procesie kanonicznym. Z całości bowiem legislacji KPK 1983 wynika, że prawodawca kościelny chce, aby każdy trybunał kościelny posiadał odpowiednią dla swoich potrzeb liczbę sędziów instruktorów⁴³. Ma to swoje uzasadnienie w roli, jaką prawodawca kościelny wyznacza sędziemu instruktorowi w procesie kanonicznym. Rolę tę ujawniają w szczególny sposób uprawnienia, jakie KPK 1983 przyznaje temu właśnie pracownikowi trybunału, oraz obowiązki, jakie na niego nakłada.

II. PRAWA I OBOWIĄZKI SĘDZIEGO INSTRUKTORA

KPK 1983 postanawia, że sędzia instruktor powinien powstrzymać się od wykonywania swojego urzędu w procesach, którymi w jakiś sposób sam jest zainteresowany z racji pokrewieństwa lub powinowactwa w jakimkolwiek stopniu linii prostej i aż do czwartego stopnia linii bocznej albo z tytułu sprawowania opieki i kurateli, a także wielkiej zażyłości czy niechęci, spodziewanej korzyści albo uniknięcia szkody⁴⁴. Jeżeli-

by zaś w wymienionych okolicznościach sam się nie wycofał i nie zrezygnował z przysługujących mu kompetencji, strona procesowa może zażądać wyłączenia go z procesu⁴⁵. Żądanie wyłączenia sędziego instruktora rozpatruje sędzia prowadzący proces, tj. przewodniczący trybunału kolegiального lub sędzia jednoosobowy⁴⁶.

Kompetencje sędziego instruktora odnoszą się do dwóch rodzajów procesów prowadzonych przez trybunały pierwszej instancji. Są to: zwyczajne procesy sporne i procesy małżeńskie.

Sędzia instruktor nie uczestniczy w ustnym procesie spornym. KPK 1983 przewiduje, że ustny proces sporny prowadzi w pierwszej instancji sędzia jednoosobowy, który wedle własnego uznania dobiera sobie dwóch asesorów - duchownych lub świeckich; nie mówi natomiast o udziale w tym procesie sędziego instruktora⁴⁷.

Sędzia instruktor może natomiast brać udział w procesach o nieważność małżeństwa. Normy ogólne tego procesu przewidują, że w kwestiach dotyczących sposobu postępowania należy stosować przepisy o postępowaniu sądowym w ogólności, do których należą również przepisy odnoszące się do kompetencji sędziego instruktora oraz przepisy o zwyczajnym procesie spornym, tj. te, które określają zasady i przebieg postępowania dowodowego⁴⁸. W procesie o separację małżonków sędzia instruktor uczestniczy tylko wówczas, gdy któraś ze stron procesowych lub rzecznik sprawiedliwości domaga się prowadzenia zwykłego procesu spornego, ponieważ w procesach tych należy stosować ustny proces sporny⁴⁹. W procesie zaś o dyspensę od małżeństwa zawartego, a niedopełnionego bierze udział jedynie wtedy, gdy występował w procesie o nieważność małżeństwa, który to proces - po wyłonieniu się w toku instrukcji bardzo prawdopodobnej wątpliwości dotyczącej niedopełnienia małżeństwa - został przez trybunał za zgodą stron zawieszony i uzupełniony instrukcją według reguł rządzących procesem o dyspensę od małżeństwa zawartego, a niedopełnionego⁵⁰. Ponadto - o ile jest kapłanem - nic nie stoi na przeszkodzie, aby biskup diecezjalny zlecił mu prowadzenie instrukcji takiego procesu. Wówczas jednak nie występuje w charakterze sędziego instruktora, zgodnie z przepisami o procesie w ogólności, ale jako sędzia pro-

wadzący instrukcję do dyspensy "super rato"⁵¹. Ta sama zasada odnosi się do udziału sędziego instruktora w procesie dotyczącym domniemanej śmierci współmałżonka, jeżeli biskup zaleci mu przeprowadzenie dochodzenia w sprawie⁵².

Sędzia instruktor uczestniczy w tej fazie procesu, która nosi nazwę postępowania dowodowego⁵³. KPK 1983 poszerza znacznie zakres jego kompetencji w stosunku do uprawnień przyznanych mu przez KPK 1917. Oprócz dotychczasowych uprawnień, o których już była mowa⁵⁴, sędzia instruktor może podejmować decyzje w sprawie toku samego postępowania dowodowego. Może bowiem zdecydować, jakie dowody powinny być zebrane i w jaki sposób mają być zebrane. Obydwa te uprawnienia przysługują mu, ilekroć co do wspomnianych spraw wyłoni się jakaś kwestia w trakcie prowadzonego przez niego postępowania dowodowego⁵⁵. Uprawnienia te są jednak limitowane zastrzeżeniem, że sędzia instruktor może z nich korzystać tylko wówczas, gdy nie zabrania mu tego zlecenie sędziego prowadzącego proces⁵⁶. Zastrzeżenie to jednak prawodawca kościelny musiał postawić, aby nie naruszyć generalnej zasady prawa procesowego, według której sędzia prowadzący proces jest na pierwszym miejscu odpowiedzialny za jego instrukcję⁵⁷. Wspomniane zastrzeżenie nie niweczy jednak w żadnej mierze samego poszerzenia kompetencji sędziego instruktora przez KPK 1983. To poszerzenie natomiast świadczy o tym, że KPK 1983 przywiązuje wielką wagę do jego roli. Choć KPK 1983 zachowuje w pełni jego status jako sędziego pomocniczego, to jednak akcentuje jego samodzielność w zakresie powierzonych mu zadań, a zarazem jego większą niż dotychczas odpowiedzialność za losy procesu. Od jakości prowadzonej przez niego instrukcji zależy w dużej mierze materiał dowodowy, jaki otrzyma trybunał, aby na jego podstawie wydać następnie wyrok. Dotyczy to wszystkich działań, jakie sędzia instruktor podejmuje w ramach przysługujących mu kompetencji - zwłaszcza w procesach małżeńskich z uwagi na niezmierną doniosłość rozpatrywanej w nich materii prawnej, związanej z dobrem duchowym stron i dobrem samej wspólnoty kościelnej, czyli dobrem publicznym Kościoła⁵⁸.

Szczegółowe kompetencje sędziego instruktora w procesach małżeńskich wyznaczają reguły postępowania dowodowego

dotyczące ich prowadzenia. Reguł tych jest obecnie niewiele, zważywszy fakt, że nie ukazały się dotąd szczegółowe instrukcje w tej materii, takie jak wspomniana już wcześniej instrukcja "Provida". Dlatego podstawową regułą w tym zakresie jest reguła zawarta w normach ogólnych procesu o orzeczenie nieważności małżeństwa. Według tej reguły "w [...] kwestiach dotyczących sposobu postępowania należy stosować, jeśli nie sprzeciwia się temu natura rzeczy, kanony o procesie w ogólności i o zwyczajnym procesie spornym, z zachowaniem norm specjalnych co do spraw o stanie osób i spraw odnoszących się do dobra publicznego"⁵⁹. Pomocą w ustaleniu szczegółowych kompetencji sędziego instruktora służyć może również nadal instrukcja "Provida Mater Ecclesia" oraz zasada zawarta w normach ogólnych KPK 1983. Z zasady tej wynika, że ustawy powszechne, które nie są przeciwne przepisom KPK 1983, nie zostały zniesione z chwilą wejścia tych przepisów w życie⁶⁰. Opierając się na wszystkich wyliczonych normach prawnych można podjąć próbę ustalenia aktualnych kompetencji sędziego instruktora⁶¹. W samych bowiem przepisach dotyczących spraw o nieważność małżeństwa, jakie są zawarte w KPK 1983, nie ma ani jednego przepisu dotyczącego kompetencji sędziego instruktora⁶².

Zanim sędzia instruktor wyznaczony do przeprowadzenia instrukcji poszczególnego procesu przystąpi do wypełniania zadania powierzonego mu przez sędziego prowadzącego proces, ma obowiązek złożenia przysięgi dotyczącej należytego i wiernego wypełnienia tego zadania⁶³. Obowiązku takiego nie ma, jeżeli jest sędzią diecezjalnym, ponieważ wówczas przysięgę taką składa obejmując swój urząd - podobnie jak sędzia instruktor ustanowiony na stałe przez biskupa diecezjalnego. Tak samo jak inni pracownicy trybunału jest on zobowiązany do zachowania tajemnicy urzędowej⁶⁴ i nie wolno mu przyjmować jakichkolwiek podarunków z okazji prowadzenia sprawy⁶⁵.

Kompetencje sędziego instruktora wynikają z zasady rządzącej delegowaniem władzy sądowniczej. Według tej zasady do kompetencji sędziego instruktora należy jedynie dokonanie aktów przygotowawczych, które są wymagane do wydania jakiegoś dekretu lub wyroku⁶⁶. W przypadku procesów małżeńskich

nego⁷⁴. Jeżeli strona procesowa odmówi złożenia przysięgi, wówczas powinien przesłuchać ją jako niezaprzysiężoną⁷⁵. Odmowy złożenia przysięgi religijnej nie należy uważać za odmowę przysięgi w ogóle, jeżeli strona jest gotowa złożyć przyrzeczenie prawdomówności.

Samo przesłuchanie sędziego instruktora prowadzi według reguł procesu kanonicznego dotyczących przesłuchania stron. Są one analogiczne do reguł rządzących przesłuchaniem świadków. KPK 1983 bowiem postanawia, że przy przesłuchaniu stron należy "z proporcją" /"cum proportione"/ zachować przepisy odnoszące się do zeznań świadków⁷⁶.

Przeprowadzając przesłuchanie sędziego instruktora powinien uwzględnić przede wszystkim specyfikę procesu o orzeczenie nieważności małżeństwa, który to proces dotyczy spraw należących "par excellence" do dobra wspólnoty kościelnej, czyli do tzw. dobra publicznego. Obowiązek ten odnosi się nie tylko do uwzględnienia ogólnej specyfiki tego procesu, ale również - i to przede wszystkim - specyfiki poszczególnego procesu, którą wyznacza tzw. "formuła wątpliwości"⁷⁷. Dlatego sędzia instruktor ma obowiązek szczegółowego zapoznania się z aktami sprawy, zanim przystąpi do instrukcji procesu, którą otwiera właśnie przesłuchanie stron.

KPK 1983 bardzo mocno podkreśla zasadę, że sędzia instruktor sam prowadzi przesłuchanie i jest za jego przeprowadzenie w pełni odpowiedzialny. Wynika to z przepisu prawa procesowego, zawartego w KPK 1983, według którego tylko i wyłącznie sędzia instruktor zadaje pytania stronom - nawet wtedy, gdy rzecznik sprawiedliwości lub obrońca węzła małżeńskiego albo adwokaci stron procesowych są obecni podczas przesłuchania. Wówczas bowiem oni nie zadają pytań stronom, ale przedstawiają je sędziemu instruktorowi, aby on z kolei sam je postawił stronom⁷⁸. Sędzia instruktor ma również prawo zobowiązać uczestniczących w przesłuchaniu adwokatów do zachowania tajemnicy przez złożenie stosownej przysięgi⁷⁹. Do niego też należy ocena odmowy strony, która nie chce odpowiadać na jego pytania⁸⁰.

Ponadto do kompetencji sędziego instruktora należy: powołanie tłumacza w wypadku nieznamomości języka przesłuchi-

wanej strony⁸¹, podjęcie decyzji o potrzebie zasięgnięcia opinii o stronach w postaci świadectw kwalifikacyjnych oraz o ponownym przesłuchaniu stron lub ich konfrontacji, jeżeli na podstawie pierwszego przesłuchania dojdzie do przekonania, że zachodzi taka konieczność lub potrzeba⁸², przedstawienie sędziemu prowadzącemu proces wniosku stron o wprowadzeniu jakiegoś nowego tytułu domniemanej nieważności małżeństwa, wysuniętego podczas przesłuchania⁸³, oraz podjęcie odpowiednich kroków zmierzających do skłonienia strony procesowej, odmawiającej udziału w procesie, do stawienia w sądzie⁸⁴ lub przynajmniej do złożenia zeznań przed wyznaczoną przez sędziego osobą świecką względnie oświadczenia wobec notariusza publicznego albo w inny sposób zgodny z przepisami prawa - co jest zupełną nowością w stosunku do poprzedniej kodyfikacji⁸⁵ - a po stwierdzeniu ich nieskuteczności, przedłożenie sprawy do rozstrzygnięcia sędziemu prowadzącemu proces⁸⁶. W obu ostatnich wypadkach, które należą do tzw. spraw wypadkowych, ostateczna decyzja nie mieści się w ramach kompetencji sędziego instruktora⁸⁷. Rozstrzyga je bowiem sędzia prowadzący proces wydając dekret, ustalający ostatecznie brzmienie "formuły wątpliwości", czyli określenia, z jakich tytułów zaskarża się ważność małżeństwa⁸⁸ czy też dekret niestawienia strony pozwanej⁸⁹.

Ad. 2.

Do kompetencji sędziego instruktora należy również przeprowadzenie dowodu z dokumentów. KPK 1983 nadaje dowodowi z dokumentów szczególną wagę, o czym świadczy fakt, że - inaczej niż to czynił KPK 1917 - wymienia go przed dowodem ze świadków, z orzeczeń biegłych oraz z wizji lokalnej i oględzin sądowych⁹⁰. Wprowadzona przez KPK 1983 innowacja nie jest jednak całkowitą nowością, ponieważ już KPK 1917 - przynajmniej w zakresie procesów o orzeczenie nieważności małżeństwa - przypisywał dowodowi z dokumentów wielką wartość dowodową. Wynika to przede wszystkim z zasad skróconego procesu o orzeczenie nieważności małżeństwa, zwanego niezbyt szczęśliwie "procesem w wypadkach wyjątych" /"de causis exceptis a regulis hucusque traditis"/, którego podstawą był właśnie dowód z dokumentów⁹¹. Dopiero KPK 1983 postawił przysłowiową kropkę nad "i", nazywając go po prostu "procesem opartym na dokumen-

tach" /"de processu documentali"/⁹².

W zakresie dowodu z dokumentów - czy to publicznych, czy to prywatnych⁹³ - sędzia instruktor ma następujące uprawnienia. Podejmuje on decyzje zarówno co do zebrania dokumentów, które mają walor dowodowy dla sprawy⁹⁴, jak i co do udostępnienia takich dokumentów przez strony, o ile ich dotąd same nie przedstawiły, np. dostarczenia pozwu do sądu cywilnego o rozwód czy wyroku rozwodowego, a nawet akt sprawy rozwodowej w uwierzytelnionych odpisach - podobnie w sprawach, w których sąd cywilny orzekł nie tylko rozwód, ale i nieważność małżeństwa stron⁹⁵. W razie przedłożenia przez stronę tylko wyjątku z dokumentu, sędzia instruktor ma prawo żądać przedstawienia całego dokumentu w oryginale lub jego uwierzytelniony odpis⁹⁶. Jeżeli zaś strona odmawia przedstawienia dokumentu, sędzia instruktor - na wniosek strony przeciwnej albo z urzędu - decyduje, czy i w jaki sposób należy go przedstawić⁹⁷. W wypadku ponownej odmowy instruktor przedstawia sprawę trybunałowi, który ma zastanowić się, jak należy ocenić tego rodzaju odmowę, ponieważ kompetentnym do wydania dekretu w tej sprawie jest trybunał⁹⁸. Jeżeliby zaś strona stwierdziła, że żadanego od niej dokumentu nie posiada, sędzia instruktor może zażądać złożenia przysięgi na tę okoliczność⁹⁹. Sędzia instruktor musi jednak respektować prawo stron do odmowy przedłożenia dokumentów, które nie mogą być ujawnione bez poniesienia szkody w postaci zniesławienia, niebezpiecznych przykrości lub innego poważnego zła; jeżeli jednak bez takich niedogodności możliwe jest przepisanie przynajmniej niewielkiej części dokumentu i przedstawienie go w odpisie, może on nakazać, aby odpis taki został przedłożony - tak samo może nakazać, by został przedłożony dokument wspólny obu stronom, np. wyrok sądu cywilnego orzekający rozwód¹⁰⁰.

Ad. 3.

Kompetencje sędziego instruktora w zakresie przesłuchania świadków są - jak to już było powiedziane - analogiczne w stosunku do przesłuchania stron. Dlatego wystarczy omówienie tych kompetencji, które są specyficzne dla przeprowadzenia dowodu ze świadków.

Sędzia instruktor może powoływać świadków z urzędu¹⁰¹ oraz ma prawo i obowiązek ograniczyć zbyt wielką ich liczbę¹⁰². Od tej ostatniej decyzji jednak strona może się odwołać do trybunału w terminie dziesięciodniowym¹⁰³. Sędzia instruktor ma również prawo i obowiązek wyłączenia z urzędu niezdatnych i niezdolnych świadków¹⁰⁴. Świadców niezdatnych, tj. małoletnich poniżej czternastego roku życia i upośledzonych umysłowo, wolno mu jednak przesłuchać na mocy dekretu sędziego prowadzącego sprawę, w którym zostanie uzasadniona taka potrzeba¹⁰⁵. W tym kontekście nie od rzeczy będzie zauważyć, że KPK 1983 - inaczej niż KPK 1917 - nie wymienia osobnej kategorii świadków w postaci, "świadków podejrzanych" /"testes suspecti"/¹⁰⁶. Również strona, która powołała świadka, może się zrzec jego przesłuchania, ale strona przeciwna może się domagać, by mimo to świadek ten został przesłuchany¹⁰⁷; oprócz tego strona procesowa może prosić o wykluczenie świadka, jeżeli słuszna przyczyna wykluczenia została wykazana przed jego przesłuchaniem¹⁰⁸. Uwzględnienie lub oddalenie takiego wniosku należy do kompetencji sędziego instruktora - podobnie jak dopuszczenie czy oddalenie świadka, który z własnej woli spontanicznie zgłosił się na przesłuchanie¹⁰⁹.

Sędzia instruktor podejmuje również decyzję o podaniu stronom nazwisk świadków jeszcze przed ich przesłuchaniem albo dopiero przed publikacją ich zeznań, o ile według jego roztropnego zdania nie da się tego zrobić wcześniej bez poważnej trudności¹¹⁰. Taką poważną trudnością jest m.in. obawa przed niebezpieczeństwem wpływania stron na świadków lub ich zastraszenia¹¹¹. Ponadto sędzia instruktor może po przesłuchaniu świadków przedstawić sędziemu prowadzącemu proces wniosek w sprawie publikacji akt procesu, jeśli, jego zdaniem, nie zachodzi potrzeba powołania dalszych świadków z urzędu lub zebrania innych jeszcze dowodów w sprawie. Dekret jednak może wydać jedynie sędzia prowadzący sprawę¹¹².

Ad. 4.

Jednym z ważnych środków dowodowych w procesach małżeńskich są opinie biegłych¹¹³. Dlatego sędzia instruktor jest zobowiązany na podstawie nakazu prawa do korzystania z pomocy biegłych przynajmniej w procesach o orzeczenie nieważności

małżeństwa, prowadzonych z tytułu impotencji lub braku zgody, spowodowanej chorobą umysłową¹¹⁴, chyba że z zebranych już wcześniej dowodów wyraźnie wynika, iż powołanie biegłych jest bezużyteczne¹¹⁵. Obowiązek taki może również wynikać z nakazu sędziego prowadzącego proces o orzeczenie nieważności małżeństwa z innych tytułów, niż poprzednio wymienione, jeżeli dojdzie on do przekonania, że jest to konieczne do potwierdzenia jakiegoś faktu lub prawdziwej natury rzeczy, np. w procesach z tytułu niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej¹¹⁶. Niezależnie od tego sędzia instruktor może albo na wniosek stron, albo z urzędu uznać powołanie biegłych za konieczne z tych samych co sędzia prowadzący motywów - np. w wypadku konieczności uzyskania ekspertyzy grafologicznej¹¹⁷. Wszystkie natomiast czynności prawne związane z nominacją, odwołaniem czy wykluczeniem biegłych należą do kompetencji sędziego prowadzącego proces¹¹⁸. W kompetencji sędziego instruktora pozostają zatem sprawy związane z przesłuchaniem biegłych łącznie z opracowaniem pytań dla nich, tj. określeniem tzw. przedmiotu badania¹¹⁹.

Ad. 5.

Osobną dziedziną postępowania dowodowego jest dowód na podstawie domniemań¹²⁰. Jedyłą wskazówką dotyczącą kompetencji sędziego instruktora w tej materii¹²¹ jest obowiązek sędziego prowadzącego proces - w wypadku braku skądinąd pełnych dowodów - do posłużenia się w ocenie zeznań stron oprócz innych poszlak i wskazówek także świadkami co do prawdomówności samych stron¹²². Przesłuchanie takich świadków może przeprowadzić sędzia instruktor.

Ad. 6.

Uprawnienia sędziego instruktora w zakresie spraw wpadkowych zostały już wcześniej omówione na przykładzie spraw wpadkowych, jakie mogą się wyłonić przy przesłuchaniu stron. Również odnośnie do innych spraw wpadkowych obowiązują te same co wyżej podane reguły procesu kanonicznego, z tym jednak wyjątkiem, że trybunał - jeżeli sprawa wpadkowa powinna być rozstrzygnięta dekretem - może sprawę zlecić sędziemu instruktorowi¹²³. Przepis ten stanowi istotne poszerzenie kompetencji sędziego instruktora.

Ostatnią wreszcie kompetencją przysługującą sędziemu instruktorowi jest przedstawienie sędziemu prowadzącemu proces opinii w sprawie publikacji akt procesu. Opinię taką może sędzia instruktor przedstawić wówczas, jeśli zdobędzie przekonanie, że sprawa jest należycie przygotowana do rozstrzygnięcia¹²⁴. Jeżeli sędzia prowadzący proces po publikacji akt procesu lub po zamknięciu postępowania dowodowego wyda dekret o konieczności uzupełnienia postępowania dowodowego¹²⁵, sędzia instruktor bierze w nim udział na tych samych co poprzednio zasadach¹²⁶. To samo ma miejsce, kiedy trybunał na sesji wyrokowej wyda decyzję o odłożeniu wyroku nakazując równocześnie wznowienie instrukcji procesu celem jej uzupełnienia¹²⁷.

Od czynności procesowych, jakie podejmuje sędzia instruktor w ramach swoich kompetencji, przysługuje stronom prawo odwołania się do sędziego prowadzącego proces lub do trybunału. Strony mogą to uczynić nie tylko w tych wypadkach, o których wyżej była mowa, ale również odnośnie do innych czynności procesowych, o ile dojdą do wniosku, że stanowią one naruszenie ich praw procesowych¹²⁸.

ZAKOŃCZENIE

Po wprowadzeniu przez KPK 1917 urzędu sędziego instruktora między autorami rozgorzała dyskusja na temat celowości powołania tego urzędu¹²⁹. Jedni byli jego zwolennikami¹³⁰, drudzy zaś przeciwnikami¹³¹. Utrzymanie przez KPK 1983 urzędu sędziego instruktora i poszerzenie jego kompetencji przesądza losy tej kontrowersji. Dlatego niech mi wolno będzie zacytować opinię jednego ze zwolenników tego urzędu, a mianowicie M. Conte a Coronata: "Introductum fuit iudicis instructoris officium ad hoc ut administratio iustitiae tutiori modo procedat; fieri enim facile potest ut is qui acta iudicialia conficit ex ipsa necessaria cum partibus consuetudine, partium studio aliquantum cedat et non prorsus independenter sententiam promat; ad hoc incommodum non leve evitandum institutum iudicis instructoris introductum est quo fit ut alius iudex acta instruat, alius ad sententiam procedat"¹³².

Stolica Apostolska zapewne wyda w przyszłości nowe szczegółowe instrukcje w zakresie procesów małżeńskich, podobnie jak to miało miejsce po wejściu w życie KPK 1917. Instruk-

cje te rozwiążą wiele problemów, jakie stają dziś przed orzecznictwem kościelnym w tej dziedzinie, oraz pozwolą na bardziej precyzyjne określenie praw i obowiązków uczestników procesu małżeńskiego - w tym również i kompetencji sędziego instruktora. Dlatego artykuł stanowi jedynie próbę ustalenia tych kompetencji na podstawie przepisów nowej kodyfikacji prawa kanonicznego.

PRZYPISY

^x Artykuł zawiera poszerzoną wersję referatu wygłoszonego na III Ogólnopolskim Sympozjum Pracowników Sądów Kościelnych odbytym w Lublinie /KUL/ w dniach od 25-27 IX 1984 r.

¹ Dekrety Grzegorza IX określają sędziego delegowanego jako tego "cui medium causae committitur, sive cognitor aut executor [...], vel, quod melius est, auditor" /C. 27, X; De officio et potestate iudicis delegati I, 29/. Por. N. J u n g. Auditeur. W: Dictionnaire de Droit Canonique. T. 1. Paris 1935 s. 1399.

² Dalej będzie używany skrót: KPK 1917, który będzie również poprzedzał kanony tegoż kodeksu, cytowane w przypisach..

³ Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus. Praefatione, fontium annotatione et indice analytico - alphabetico ab Emo Petro Card. Gasparri auctus. Typis Polyglottis Vaticanis. Romae 1918 s. 796 przyp. 1 do kan. 1581 /C. 2 X; De iudiciis II. 1; S. C. de Prop. Fide. Instr. a. 1883 n. XII/ i przyp. 2 do kan. 1582 /C. 27, X; De officio et potestate iudicis delegati I, 29; S. C. Ep. et Reg. Instr. 11 iunii 1880 n. 12, 29; S. C. de Prop. Fide. Instr. a. 1883 n. XII, XXIX/. NB. obydwie cytowane w przypisach instrukcje dykasterii rzymskich dotyczą postępowania w sprawach karnych i dyscyplinarnych duchowieństwa /por. Codicis Iuris Canonici Fontes cura Emi Petri Card. Gasparri editi. Typis Polyglottis Vaticanis 1951 t. 4 s. 1022-1025 i t. 7 s. 475-479/. J. Schulte w swojej pracy Darstellung des Processes vor den katholischen geistlichen Ehegerichten Oesterreichs auf Grundlage des allgemeinen katholischen Kirchenrechts und der besonderen Vorschriften für Oesterreich /Giessen 1858/, która jest głównie poświęcona przedstawieniu i egzegezie przepisów zawartych w Instructio pro iudiciis ecclesiastici imperii austriaci quoad causas matrimoniales, wydanej przez kardynała J. Rauschera w 1855 r. /zob. Vorwort, III-IV/, wymienia wśród pracowników sądów kościelnych osobnego "komisarza" dla instrukcji procesu małżeńskiego /"Ein besonderer Commissär für die Untersuchung des Processes", 35/. Jego uprawnienia żywo przypominają kompetencje, jakie Instrukcja Kongregacji Sakramentów Provida

Mater Ecclesia z 15[^]VIII 1936 r. przyznaje sędziemu instruktorowi /por. 35 nn. z art. 23 nn. Instrukcji/.

4 KPK 1917 kan. 1580-1583.

5 W c.d. artykułu będzie stosowany skrót: KPK 1983. Kanony tego Kodeksu natomiast - cytowane w przypisach - będą podawane bez tego skrótu.

6 Kan. 1428.

7 KPK 1917 kan. 1580.

8 Tamże.

9 Index analytico - alphabeticus. W: Codex Iuris Canonici s. 1223, 1295.

10 "Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis in pertractandis causis de nullitate matrimoniorum" /AAS 28:1936 s. 313-362/. W c.d. artykułu na oznaczenie przepisów tejże instrukcji będzie stosowany skrót: Prov.

11 Prov. art. 23-188 passim.

12 Prov. Titulus IX: De probationibus. Art. 93-174.

13 Kan. 1428. Zob. X. O c h o a. Index verborum ac locutionum Codicis Iuris Canonici. Roma 1984 hasło: "auditor" /38/.

14 Kan. 1704 § 1 i 2. Zob. O c h o a, jw. hasło: "instructor" /s. 214/.

15 Kan. 1445 § 1 n. 3. Por. J. O c h o a. I processi canonici in generale. W: Il nuovo Codice di diritto canonico. Novità, motivazione e significato. Roma 1983, s. 455; G. B a l - s e c c h i. I processi. W: La normativa del nuovo Codice. A cura E. Cappellini. Brescia s. 342.

16 Codex iuris canonici auctoritate Joannis Pauli PP II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski, zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu. Poznań 1984 kan. 769. Wszystkie cytaty z KPK 1983 - zarówno w wersji oryginalnej łacińskiej, jak i w jej tłumaczeniu polskim - użyte w artykule są zaczerpnięte z polskiego wydania nowej kodyfikacji.

17 Kan. 769.

18 Zob. np. O c h o a, jw. "giudici istruttori" /s. 452/; H. S c h w e n d e n w e i n. Das neue Kirchenrecht. Gesamtdarstellung. Granz-Wien-Köln 1983 s. 477: "Vernehmungsrichter"; Codex des kanonischen Rechts. Deutsch-lateinische Ausgabe. Kevelaer 1983 s. 629: "Vernehmungsrichter zur prozessualer Beweiserhebung" /Can. 1428 § 1/.

19 Por. kan. 1449 § 4.

- 20 Kan. 1428 § 1 w łączności z § 3.
- 21 Por. KPK 1917 kan. 1552 § 1, z którego zaczerpnięto terminy użyte w tekście artykułu.
- 22 Kan. 1428 § 1 n. 1 w łączności z kan. 1421 § 1-3.
- 23 Por. T. P a w l u k. Kanoniczny proces małżeński. Warszawa 1973 s. 62.
- 24 Kan. 135 § 3. Por. H. P r e e. Die Ausübung der Leitungsvollmacht. W: J. L i s t l, H. M ü l l e r, H. S c h m i t z. Handbuch des katholischen Kirchenrechts. Regensburg 1983 s. 136; F. B ą c z k o w i c z, J. B a r o n, W. S t a w i n o g a. Prawo Kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa. T. 3 38-39; T. P i e r o n e k. Normy ogólne kanonicznego procesu sądowego, W: Zarys prawa kanonicznego. T. 4: Prawo procesowe z. 1, Warszawa 1970 s.122-123.
- 25 Kan. 145 § 1 w łączności z § 2. Por. S c h w e n d e w e i n, jw. s. 108. Zob. również P a w l u k, jw. s. 62.
- 26 Kan. 1428 § 1 w łączności z kan. 145 § 1.
- 27 KPK 1917 kan. 1581 w łączności z kan. 1428 § 1. Por. O c h o a, jw. s. 451.
- 28 Kan. 1428 § 2 w łączności z kan. 1421 § 3. Por. O c h o a, jw. s. 451-452.
- 29 Kan. 1428 § 2. Por. O c h o a, jw. s. 451.
- 30 Kan. 1421 § 2. Por. O c h o a, jw. s. 448; S. B a s t a. Aspekty pastoralne nowej kodyfikacji prawa kościelnego. Zagadnienia wybrane. "Wiadomości Diecezjalne" /Organ urzędowy Kurii Diecezjalnej w Katowicach/ 51:1983 nr 8 s. 268.
- 31 Kan. 482 § 1 i 2 w łączności z kan. 473 § 2 o moderatorze kurii, który powinien być kapłanem. Por. S. B i s t a. Kuria Diecezjalna w służbie "spólnoty Kościoła Partykularnego. Refleksje na kanwie nowego Kodeksu. "Wiadomości Diecezjalne" 52:1984 s. 96-97.
- 32 Orzeczenie Kongregacji Soboru z dnia 14 XII 1918 r. zabraniające pełnienie funkcji sędziego instruktora przez osobę świecką /AAS 11:1919 s. 128-133/; KPK 1917 kan. 1574 § 1 i kan. 372 § 1 i 2.
- 33 KPK 1917 kan. 1583.
- 34 Kan. 1422.
- 35 KPK 1917 kan. 1580 § 1.
- 36 Tamże § 2.
- 37 Kan. 1428 § 1.

- 38 Sytuacja taka ma np. miejsce w Sądzie Biskupim w Katowicach, który od lat posiada stałego pracownika w osobie sędziego instruktora. Zob. Archiwum Sądu Biskupiego. "L" - Sprawy personalne /bez paginacji bieżącej/.
- 39 Kan. 1428 § 1.
- 40 S c h w e n d e n w e i n, jw. s. 477; Pieronek, jw. s. 121; T. P a w l u k. Kanoniczne procesy szczególne. W: Zarys prawa kanonicznego. T. 4: Prawo procesowe z. 3. Warszawa 1971 s. 208.
- 41 P a w l u k. Kanoniczny proces małżeński s. 62.
- 42 Kan. 1425 § 4. Por. S c h w e n d e n w e i n, jw. s. 477.
- 43 O c h o a, jw. s. 452.
- 44 Kan. 1448 § 2 w łączności z § 1 tegoż kan.
- 45 Kan. 1449 § 1.
- 46 Kan. 1449 § 4. Dla uproszczenia toku wykładu będzie stosowana w dalszym ciągu artykułu jedynie nazwa "sędzia prowadzący proces" bez wyszczególniania, czy w danym wypadku chodzi o trybunał kolegialny czy jednoosobowy.
- 47 Kan. 1657. Por. S c h w e n d e n w e i n, jw. s. 505.
- 48 Kan. 1691 w łączności z kan. 1400-1500, kan. 1526-1597. Por. E. E g a n. I Processi speciali /matrimoniale e speciale/. W: Il nuovo Codice s. 490-497.
- 49 Kan. 1693 § 1 w łączności z kan. 1657. Por. S c h e n d e n w e i n, jw. s. 509-510.
- 50 Kan. 1681.
- 51 Kan. 1700 § 1.
- 52 Kan. 1707 § 2.
- 53 "Das Beweisverfahren" /S c h w e n d e n w e i n, jw. s. 488/; "La phase probatoria" /V a l s e c c h i, s. 354/.
- 54 Kan. 1428 § 3. Por. KPK 1917 kan. 1582.
- 55 Kan. 1428 § 3.
- 56 Tamże.
- 57 Określenie "instrukcja procesu" jest używane przez autorów zamiennie z określeniem "postępowania dowodowego". Por. np. E g a n, jw.: "L'instruzione della causa" /s. 492/; V a l s e c c h i, jw.: "La phase probatoria" /s. 354/.

- 58 Por. kan. 1691. Por. E g a n, jw. s. 497.
- 59 Kan. 1691. Por. E g a n, jw. s. 496-497.
- 60 Kan. 6 § 1 nr 2; H. S c h m i t z. Der Codex Iuris Canonici vom 1983. W: Handbuch s. 56.
- 61 Katalog kompetencji sędziego instruktora z czasów obowiązywania KPK 1917 podaje ks. T. Pawluk /jw. s. 63-64/.
- 62 Kan. 1671, 1691 passim.
- 63 Kan. 1454.
- 64 Kan. 1455 § 2.
- 65 Kan. 1456.
- 66 Kan. 135 § 3. Por. P r e e, jw. s. 136.
- 67 Kan. 1526-1583 i 1587-1597. Prov. art. 93-175.
- 68 Kan. 1677 § 1 do 3 w łączności z kan. 1425 § 1 do 3 oraz kan. 1677 § 4.
- 69 Kan. 1565 § 1.
- 70 Prov. art. 70 § 1-2.
- 71 Kan. 1533.
- 72 Kan. 1530 i 1534 w łączności z kan. 1556. Por. Prov. art. 76 § 2.
- 73 Kan. 1534 w łączności z kan. 1563 i kan. 1534 w łączności z kan. 1562 § 2.
- 74 Kan. 1531 i 1534 w łączności z kan. 1562 § 1-2. KPK 1983 - inaczej niż KPK 1917 - wymaga od stron i świadków tylko jednej przysięgi, tj. przysięgi przed zeznaniami czyli "de veritate dicenda" albo przynajmniej po zeznaniach czyli "de veritate elicta". Por. W. O'Connell. Il processo contentioso. W: Il nuovo Codice s. 473.
- 75 Kan. 1534 w łączności z kan. 1562 § 2.
- 76 Kan. 1534.
- 77 Kan. 1677 § 3.
- 78 Kan. 1561.
- 79 Prov. art. 130 § 1.
- 80 Kan. 1531 § 2.
- 81 Prov. art. 108.

- 82 Kan. 1572 i kan. 1534 w łączności z kan. 1570 i Prov. art. 133.
- 83 Por. Prov. art. 113-114.
- 84 Kan. 1592 § 2 w łączności z § 1 tegoż kan.
- 85 Kan. 1528. Por. O^oC o n n e l l, jw. s. 471.
- 86 Kan. 1592 w łączności z Prov. art. 115.
- 87 Kan. 1587-1597.
- 88 Kan. 1677 § 3.
- 89 Kan. 1592 § 1.
- 90 Kan. 1539-1583 w łączności z KPK 1917 kan. 1747-1836. O^oC o n n e l l, jw. s. 472.
- 91 KPK 1917 kan. 1990-1992.
- 92 Kan. 1686-1688.
- 93 Kan. 1539-1540.
- 94 Prov. art. 163 § 2.
- 95 Tamże, art. 167 § 1, art. 168.
- 96 Tamże, art. 166.
- 97 Tamże, art. 167 § 1.
- 98 Tamże § 2.
- 99 Tamże § 3.
- 100 Kan. 1545 w łączności z Prov. art. 168.
- 101 Prov. art. 123 § 1.
- 102 Kan. 1553.
- 103 Por. Prov. art. 188 - § 2, na który powołuje się ks. F. Bączkowicz /jw. t. 3 s. 231/.
- 104 Kan. 1550 § 1-2 w łączności z Prov. art. 120.
- 105 Kan. 1550 § 1.
- 106 Kan. 1549-1550 w łączności z KPK 1917 kan. 1557 § 2.
- 107 Kan. 1551.

- 108 Kan. 1555.
- 109 Prov. art. 131 i 124.
- 110 Kan. 1554 w łączności z Prov. art. 126 § 1-2.
- 111 Zob. B a c z k o w i c z, jw. t. 3 s. 231.
- 112 Kan. 1598 w łączności z Prov. art. 175 § 1-2.
- 113 Kan. 1574 w łączności z kan. 1680.
- 114 Kan. 1680. Zachodzi wyraźna rozbieżność między sformułowaniem kan. 1680 a kan. 1095, który omawia braki zgody małżeńskiej w postaci niezdolności do zawarcia małżeństwa. Kan. 1095 bowiem nie stosuje terminu "choroba umysłowa" /"mentis morbum"/, który zachodzi w kan. 1680. Z kolei kan. 1680 nie nawiązuje do terminów, użytych w kan. 1095 nr 1-3.
- 115 Kan. 1680.
- 116 Kan. 1574 w łączności z kan. 1095 nr 3.
- 117 Tamże w łączności z Prov. art. 140 § 1-2.
- 118 Kan. 1575-1576 w łączności z Prov. art. 141, 145 i 153.
- 119 Kan. 1577 w łączności z Prov. art. 147 § 1-4.
- 120 Kan. 1584-1586.
- 121 Prov. nie ma przepisu dotyczącego udziału sędziego instruktora w przeprowadzeniu dowodu z domniemań /zob. art. 170-174/.
- 122 Kan. 1679.
- 123 Kan. 1587-1597 w łączności z Prov. art. 187-195 ze szczególnym uwzględnieniem kan. 1590 § 2.
- 124 Kan. 1598 § 1 w łączności z Prov. art. 175 § 1.
- 125 Kan. 1598 § 2 i kan. 1600 § 1-3 w łączności z Prov. art. 175 § 4 i art. 178 § 1-3.
- 126 Tamże.
- 127 Prov. art. 201 § 1-2.
- 128 Zob. H. J o n e. Commentarium in Codicem Iuris Canonici. T. 3. Paderborn 1955 141.
- 129 Zob. M. C o n t e a C o r o n a t a. Institutiones iuris canonici ad usum cleri et scholarum. T. 3: De processibus. Wyd. 3. Romae 1948 s. 32.

130 Tamže.

131 P i e r o n e k, jw. s. 124-125.

132 Jw. s. 62.

DIE KOMPETENZEN DES INSTRUKTIONSRICHTERS IM EHEPROZESS

Z u s a m m e n f a s s u n g

Im Artikel wurde zuerst die Definition des Amtes des Instruktionsrichters sowie seine Evolution vorgestellt. Die ersten Rechtsgrundlagen für dieses Amt bestimmte das CIC von 1917, und das CIC von 1983 präziserte sie dann.

Im weiteren Verlauf des Artikels behandelt der Autor die Rechte und Pflichten des Instruktionsrichters im kanonischen Prozess, wie sie sich aus den Vorschriften des gültigen Kodexrechts ergeben. Detailliert geschildert werden seine Aufgaben im Eheprozess, nämlich das Verhör der prozessierenden Seiten, die Beweisführung aus den Dokumenten, das Verhör der Zeugen, die Einholung von Gutachtermeinungen, die Untersuchung der Präsumtionen sowie die Entscheidung der *causis incidentibus*.